

TEZAURUL MONETAR (MACEDONIA PRIMA - THASOS) DESCOPERIT LA BOGAȚI, JUDEȚUL ARGEȘ

ROMEO MASCHIO

În luna martie 1986, în satul Suseni, comuna Bogați, s-a descoperit întâmplător, în punctul numit „Deleni“, un tezaur format din 45 monede, Macedonia Prima și Thasos.

Tezaurul a ajuns la suprafață în urma ploilor care au spălat malul râului Budișteanca. Din vasul în care au fost așezate monedele nu s-au mai păstrat decât fundul și un mic fragment din pântec, acesta, probabil, fiind o cană de dimensiuni mijlocii, cu fundul inelar, lucrată la roată, din pastă fină brun-roșcată^{*)}.

Comuna Bogați este situată în partea de est a județului Argeș, la o distanță de 40 Km de municipiul Pitești, la 22 Km de orașul Topoloveni¹ și la circa 26 Km vest - sud-vest de municipiul Târgoviște. Satul Suseni se află în partea de nord a comunei Bogați, străbătut de râul Budișteanca, afluent al Argeșului pe partea stângă.

Tezaurul cuprinde tetradrahme din argint^{**)} ale provinciei Macedonia Prima (patru exemplare) și ale cetății Thasos (41 exemplare).

După ocuparea Macedoniei, romanii au împărțit teritoriul acesteia în patru regiuni, care au primit, printre altele, și dreptul de a bate monedă proprie (dreptul *cerentin*).

Dintre cele patru regiuni, cea mai importantă din punct de vedere economic, al emiterii și circulației monetare, a fost Macedonia Prima, regiunea din jurul orașului Amphipolis. Aici au fost emise în perioada 158-150 a. Chr. o serie de monede (tetradrahme) care au avut o largă circulație pe teritoriul

^{*)} Conținutul tezaurului a fost ridicat de câțiva copii care l-au înmănat profesoarei Maria Diaconu de la școala din localitate, iar prin intermediul dumneaei monedele au ajuns în posesia Muzeului Județean Argeș.

¹ *Localitățile județului Argeș*, Pitești, 1971, p. 112.

^{**)} Monedele au titlul de 950 ‰. Analiza a fost efectuată la Filiala Argeș a BNR - Serviciul metale prețioase.

Daciei. Acestea au circulat la nord de Dunăre aproape exclusiv în forma originală, imitațiile fiind mai rare².

Tetradrahmele Macedonia Prima, bătute la Amphipolis, descoperite la Bogați, au următoarea descriere:

1. Av. Scut macedonean având pe margini grupuri de câte două semicercuri ovale, conținând în mijloc o stea. Între acestea două sfere mici care se succed de șapte ori. În mijloc, într-un medalion, mărginit de două cercuri concentrice, unul liniar și altul punctiform, bustul zeiței Artemis Tauropolos, spre dreapta, cu diademă, iar pe umăr tolba cu săgeți.

Rv. MAKEΔONΩΝ ΠΠΟΤΗΣ, pe două rânduri. Între cele două rânduri ale legendei, măciuca lui Heracles așezată orizontal. În câmp sus sigla . Totul într-o cunună de frunze de stejar. În stânga, pe margine, un fulger. Deasupra bătei incizie³.

D. 3, 1 cm; G. 16, 50 g.

2. Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus. În câmp sus sigla .

Incizie deasupra bătei. D. 3 cm; G. 16, 85 g.

3. Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus. În câmp sus sigla N, iar jos sigla. .

Incizie deasupra bătei. D. 3, 2 cm; G. 16, 55 g.

4. Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus. În câmp sus sigla .

Incizie sub băta. D. 2, 9 cm; G. 16, 43 g.

Din seria acestor monede au fost emise două variante ale aceluiași tip: unele având pe revers o stea, probabil fiind executate în prima fază a existenței atelierului de la Amphipolis, iar altele un fulger, în stânga, în afara cununei de frunze de stejar. Tetradrahmele din a doua categorie s-au bătut în număr mai mare decât cele cu stea, din aceste motive fiind și mai răspândite, dar din punct de vedere stilistic sunt inferioare celor cu stea pe revers.

Cele patru monede Macedonia Prima din tezaurul de la Bogați fac parte din categoria cu fulger, care deși îngrijit executate, sunt realizate de gravori mediocri. Valoarea ponderală a acestor monede se menține cu diferențe mici aproape de greutatea normală a tetradrahmei. Modulul are aproape aceleași dimensiuni la toate piesele, rondellele sunt late, trăsătură caracteristică pentru emisiunile secolului II a. Chr. Cele patru piese au diferite sigle pe revers, formate din litere grupate în monograme. Datorită acestui criteriu, dar și a unor

² Octavian Floca, *Tezaurul monetar de la Cugir (reg. Hunedoara)*, în „SCN”, II, 1958, p. 103.

³ Pentru toate piesele vezi Hugo Gaebler, *Die Antiken Münzen von Makedonia und Paionia*, Berlin, 1906.

deosebiri de execuție tehnică, considerăm că tetradrahmele Macedonia Prima din tezaurul de la Bogați fac parte din patru emisiuni diferite.

Deși aversul și reversul acestor monede prezintă urme de tocare, acest lucru se pare că ar avea ca motiv uzura diferită a matrițelor folosite la batere. Legenda în general este clară, literele au capete globulare, dar nu sunt egal distanțate și de aceleași dimensiuni⁴.

Cele 41 de tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogați sunt imitații de tipul Dionysos - Heracles, siglele care apar fiind M și M̄ (M barat). Dăm mai jos descrierea:

1. Av. Capul zeului Dionysos tânăr, spre dreapta, cu cunună de iederă, formată din două rozete, trei frunze sus și două jos.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ în câmpul drept; ΣΩΤΗΡΟΣ în câmpul stâng; ΘΑΣΙΩΝ în exergă. Herakles nud, în picioare spre stânga, se sprijină pe măciucă și ține în mâna stângă pielea leului din Nemea. În câmpul stâng sigla M̄⁵.

- D. 3, 4 cm; G. 16, 75 g.
2. D. 3, 2 cm; G. 16, 86 g. M̄.
3. D. 3, 1 cm; G. 16, 82 g. M̄
4. D. 3, 3 cm; G. 16, 02 g. M̄
5. D. 3, 2 cm; G. 16, 84 g. M̄
6. D. 3, 1 cm; G. 16, 96 g. M̄
7. D. 3, 1 cm; G. 16, 74 g. M̄
8. D. 3, 0 cm; G. 16, 70 g. M̄
9. D. 3, 1 cm; G. 16, 86 g. M̄
10. D. 3, 1 cm; G. 16, 85 g. M̄
11. D. 3, 2 cm; G. 16, 80 g. M̄
12. D. 3, 3 cm; G. 16, 75 g. M̄
13. D. 3, 1 cm; G. 16, 70 g. M̄
14. D. 3, 0 cm; G. 16, 81 g. M̄
15. D. 3, 1 cm; G. 16, 55 g. M̄
16. D. 3, 0 cm; G. 16, 57 g. M̄
17. D. 3, 5 cm; G. 16, 85 g. M̄
18. D. 3, 1 cm; G. 16, 77 g. M̄
19. D. 3, 2 cm; G. 16, 70 g. M̄
20. D. 3, 1 cm; G. 16, 73 g. M̄
21. D. 3, 0 cm; G. 16, 76 g. M̄
22. D. 3, 1 cm; G. 16, 49 g. M̄
23. D. 3, 2 cm; G. 16, 70 g. M̄
24. D. 3, 2 cm; G. 16, 86 g. M̄

⁴ Constantin Moisil, „CNA“, 17, 1943, 127-128, p. 153.

⁵ B. Head, *Historia Numorum*, Oxford, 1911, p. 225-226.

25. D. 3, 0 cm; G. 16, 90 g. M
26. D. 3, 1 cm; G. 16, 90 g. M
27. D. 2, 9 cm; G. 16, 88 g. M
28. D. 3, 4 cm; G. 16, 85 g. M
29. D. 3, 2 cm; G. 16, 80 g. M
30. D. 3, 2 cm; G. 16, 82 g. M
31. D. 3, 1 cm; G. 16, 78 g. M
32. D. 3, 2 cm; G. 16, 90 g. M
33. D. 3, 0 cm; G. 16, 85 g. M
34. D. 3, 0 cm; G. 16, 88 g. M
35. D. 3, 1 cm; G. 16, 71 g. M
36. D. 3, 3 cm; G. 16, 86 g. M
37. D. 3, 1 cm; G. 16, 75 g. M
38. D. 3, 3 cm; G. 16, 84 g. M
39. D. 3, 1 cm; G. 16, 89 g. M
40. D. 3, 3 cm; G. 16, 85 g. M
41. D. 3, 4 cm; G. 16, 83 g. M

Tetradrahmele originale ale orașului Thasos, ca și imitațiile după aceste monede au început să circule în regiunile traco-getice, de pe la mijlocul sec. II a. Chr., concomitent cu monedele macedonene, circulația lor prelungindu-se în secolul I a. Chr.⁶ Față de tetradrahmele macedonene, monedele thasiene au fost emise într-o cantitate mai însemnată datorită și imitațiilor, având o răspândire teritorială și o durată de circulație mai mare și după anul 150 a. Chr. Ele au luat locul tetradrahmelor Macedonia Prima după încetarea monetăriei de la Amphipolis.

La tetradrahmele Thasos din acest tezaur se constată inegalitatea sub raportul execuției tehnice și artistice. Se disting mai multe variante prin mici deosebiri de stil în cadrul aceluiași tip. Explicația ar fi că au fost bătute în ateliere diferite, prin copierea matrițelor inițiale de meșteșugari cu mai multă sau mai puțină pricepere. Monedele au formă scyphată ca urmare a procedeelor tehnice de ștanțare. În general au o stare fizică bună, gradul de tocire inegal avers - revers putându-se datora uzurii inegale a matrițelor folosite.

Legenda la toate monedele este compusă din litere scrise punctiform, fără ca sensul să fie modificat, grafia fiind corectă.

Toate aceste elemente: flanul aplatizat inegal și tocit, aspectul scyphat al pastilei, literele legendei punctiforme sau având capete globulate ne-a determinat să considerăm aceste monede imitații ale populațiilor din preajma Dunării⁷.

⁶ Bucur Mitrea, *Descoperirea monetară de la Tămădău Mare (Reg. București) și problema monedelor celților hoi în Dacia*, în SCN, I, 1957, p. 22.

⁷ Constantin Preda, *Asupra descoperirii monetare de la Stăncuța*, în SCN, II, 1958, p. 246.

De asemenea, cele patru monede Macedonia Prima și 21 din cele 41 de monede Thasos au pe revers aplicate incizii în scopul de a controla puritatea metalului⁸. Întrucât începuseră să-și facă apariția monede de metal comun cu înveliș de metal prețios, atât pe imitații cât și pe originalele greco-macedonene se aplicau aceste tăieturi pentru verificarea autenticității monedei. Procedul nu ducea la pierderea de metal, valoarea intrinsecă menținându-se. Asemenea incizii sunt semnalate și în alte tezaure descoperite în diverse zone ale României⁹. În privința siglelor, monedele thasiene din tezaurul de la Bogați au patru monograma M și 37 monograma M. Aceste sigle monograme, potrivit ultimelor cercetări, reprezintă și un element de datare pentru piesele de „stil nou” Dionysos - Heracles. Acestea ar fi fost bătute în primele două decenii ale secolului I a. Chr.¹⁰. Cel de-al doilea tezaur descoperit la Bogați¹¹ se adaugă bogatei serii de descoperiri numismatice, tezaure sau monede izolate Macedonia Prima și Thasos făcute la nordul Dunării. Descoperirile numeroase ale acestor monede în Câmpia Munteniei sugerează căile de pătrundere ale negustorilor eleni pe văile râurilor Argeș, Dâmbovița, Vedea, iar prin pasul Bran, în sud-estul și podișul Transilvaniei¹².

Observând harta descoperirilor acestor monede¹³, Ioana Bogdan-Cătănciu formulează ipoteza existenței a două zone cu mare pondere în comerțul cu regiunile grecești - centrul Munteniei și sudul Transilvaniei¹⁴.

De asemenea, pornind de la descoperirile de tetradrahme Macedonia Prima și Thasos care se încadrează în spațiul în care circulă monedele dacice de tip Adâncata și Vârteju, Constantin Preda emite ideea că în această parte a Munteniei, cuprinsă între Dunăre, Carpați, vest râul Vedea, est râul Ialomița

⁸ Idem, *Monedele geto-dacilor*, Academia R.S.R., București, 1973, p. 393.

⁹ Constanța Știrbu, Carmen Petolescu, *Un tezaur de monede Thasiene descoperit la Belciugatele (jud. Ilfov)*. în „SCN”, VI, 1975, p. 192.

¹⁰ Ioana Bogdan-Cătănciu, *Tezaurul monetar de la Poiana (jud. Teleorman). Unele aspecte ale circulației tetradrahmelor Macedonia Prima și ale orașului Thasos în lumea traco-getică*, în „SCN”, VI, 1975, p. 186; Constanța Știrbu, Carmen Petolescu, *op. cit.*, p. 192; Eugen Chirilă, Gabriel Mihăescu, *Tezaurul monetar de la Căprioru. Contribuții la studiul cronologic și circulației tetradrahmelor Macedonia Prima și insulei Thasos*, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște, 1969.

¹¹ Înainte de anul 1926 în această localitate s-a descoperit un prim tezaur de monede Macedonia Prima și Thasos, vezi Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizațiile antice din Țările Carpato-Danubiene*, ed. a V-a. Editura Științifică, București, 1972, p. 95.

¹² *Ibidem*, p. 95; Bucur Mitrea, *ED*, 10, 1945, p. 149.

¹³ Ioana Bogdan-Cătănciu, *op. cit.*, p. 84-85; E. Chirilă, G. Mihăescu, *op. cit.*; Paul I. Dicu, *Traco-geto-dacii din spațiul argeșean în izvoare arheologice și numismatice*, în „Junimea”, nr. 24-25, Pitești, 1979, p. 173; Idem, *Noi dovezi ale continuității*, în „Argeș”, XV, nr. 1 (120), Pitești, 1980, p. 6; Idem, *Monede grecești antice*, în „Argeș”, XVI, nr. 2 (125), Pitești, 1981; Constantin Preda, Paul I. Dicu, *Monede geto-dacice descoperite pe teritoriul județului Argeș*, în „BSNR”, LXXV - LXXVI, (1981 - 1982), nr. 129-130, București, 1983, p. 95.

¹⁴ Ioana Bogdan-Cătănciu, *op. cit.*, p. 186.

și-a avut centrul o puternică uniune de triburi ¹⁵ cu însemnate legături cu lumea grecească.

Cât privește problema momentului îngropării tezaurului de la Bogați format doar din tetradrahme Macedonia Prima și Thasos, considerăm că s-a produs la sfârșitul celei de-a doua decade a secolului I a. Chr. Monedele Macedoniei Prima, deși emise o perioadă scurtă de timp, 158-150 a. Chr., au circulat vreme mai îndelungată după încetarea activității monetăriei. În general, cercetătorii ¹⁶ admit ipoteza numismatei Gina Katzarova din Bulgaria care consideră tetradrahmele thasiene originale cu sigla M și M̄ (M barat) emise între anii 88-80 a. Chr., când monetăria de aici bate cantități masive de astfel de monede necesare romanilor pentru plata soldaților, ca urmare a războaielor cu Mithridates. Aceasta devine una din principalele monede ale comerțului la sud și nord de Dunăre, trecându-se în scurt timp la imitarea ei ¹⁷, rămânând în circulație și în secolul I a. Chr. ¹⁸.

Pe de altă parte, lipsa din tezaur a monedei locale, atelierele din Dacia încetând să mai emită monedă după primele decenii ale secolului I a. Chr. ¹⁹, și a denarului republican roman, monedă unică adoptată de noua formațiune statală după a doua decadă a secolului I a. Chr. ²⁰, au reprezentat altă serie de fapte care ne-a determinat să alegem perioada enunțată mai sus pentru ascunderea tezaurului de la Bogați.

¹⁵ Constantin Preda, Monede getice de tip Vârteju-București, în „SCN”, V, 1971, p. 72. Idee susținută și de Gh. Poenaru-Bordea, în „SCN”, V, 1971, p. 432.

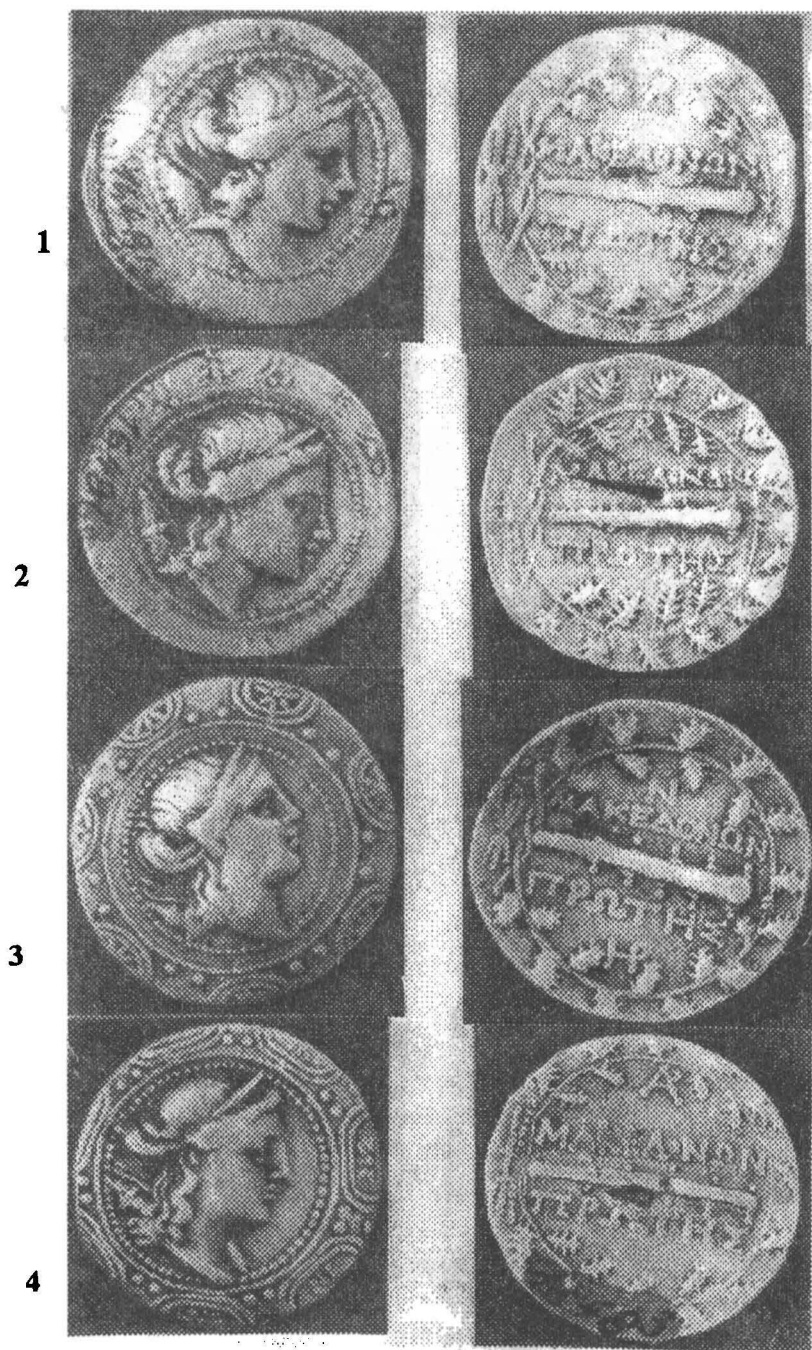
¹⁶ Constantin Preda, „SCN”, V, 1971, p. 75; Ioana Bogdan-Cătănicu, „SCN”, VI, 1975, p. 186; Constanța Știrbu, Carmen Petolescu, *op. cit.*, p. 192; Maria Cojocărescu, „SCN”, VI, 1975, p. 198.

¹⁷ Constanța Știrbu, Carmen Petolescu, *op. cit.*, p. 192.

¹⁸ Constantin Preda, „SCN”, II, 1958, p. 246.

¹⁹ Idem, „SCN”, III, 1960, p. 70.

²⁰ *Ibidem*, p. 71.

Planșa 1. Tetrardramele Macedonia Prima din tezaurul de la Bogați

1

2

3

4

Planşa II Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogăți

5

6

7

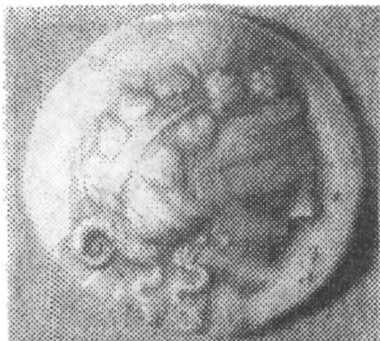

8

Planșa III. Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogați

9

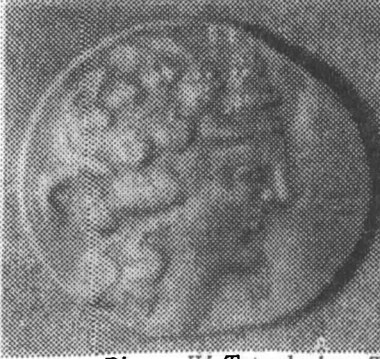
10

11

12

Planşa IV. Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogati

13

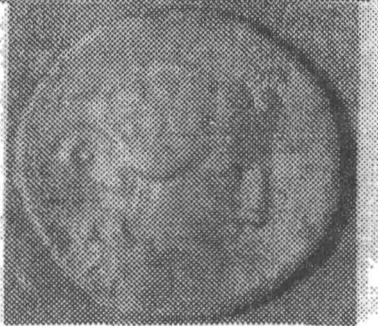
14

15

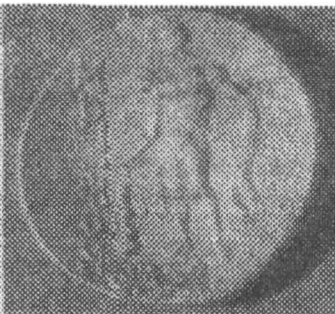

16

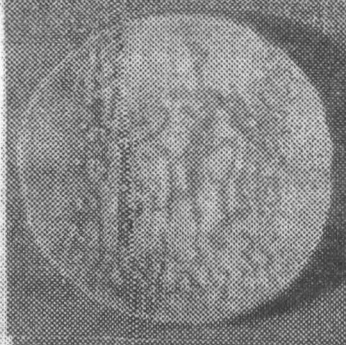

Planșa V. Tetradrachme Thasos din tezaurul de la Bogați

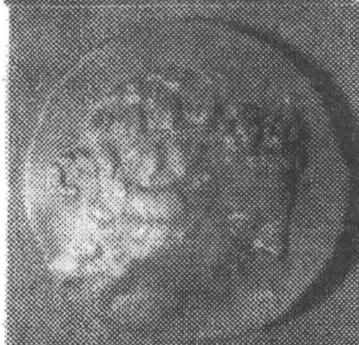
17

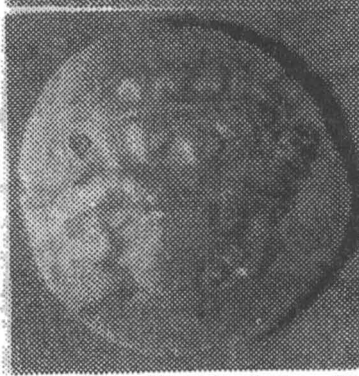
18

19

20

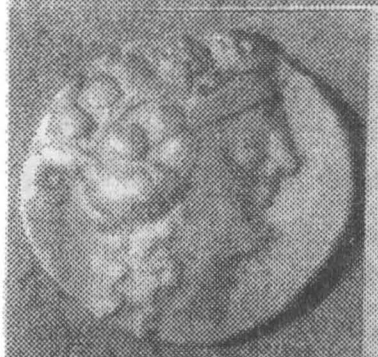
Planşa VI. Tetrodrahme Thasos din tezaurul de la Bogăți

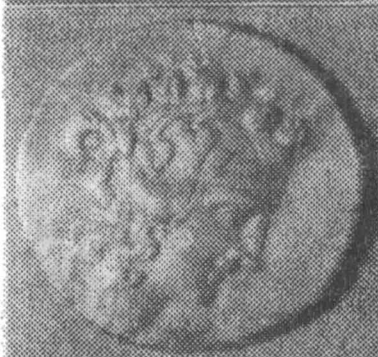
21

22

23

24

Planșa VII. Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogați

25

26

27

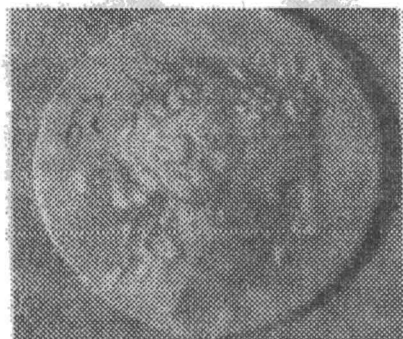

28

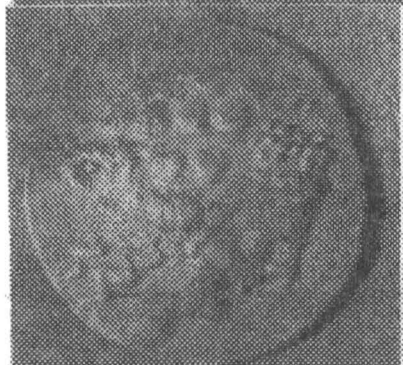

Planşa VIII. Tetrachme Thasos din tezaurul de la Bogați

29

30

31

32

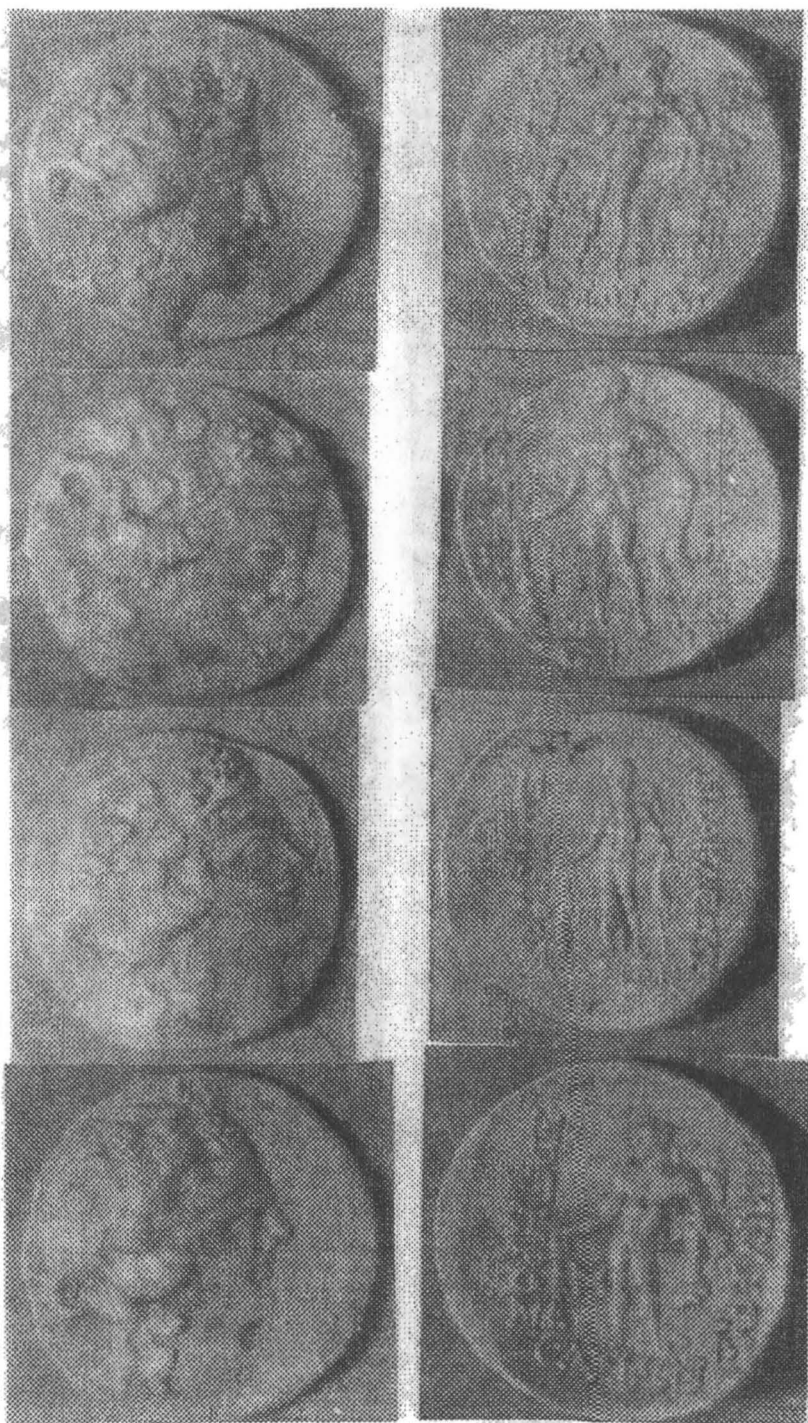
Planșa LX. Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogați

33

34

35

36

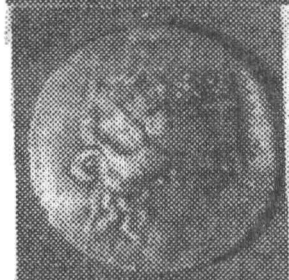
Planşa X. Tetrachme Thasos din tezaurul de la Bogati

37

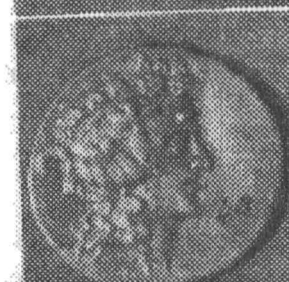
38

39

40

41

Planșa XI. Tetradrahme Thasos din tezaurul de la Bogați